

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
	فصل نخست: مفاهیم و تعاریف
۱۴	مبحث نخست: نکاح
۱۴	گفتار نخست: تعریف نکاح
۱۵	گفتار دوم: انواع نکاح
۱۵	الف: نکاح دائم
۱۵	ب: نکاح موقت
۱۶	گفتار سوم: وطی به شبهه و آثار حقوقی آن
۱۷	الف: آثار حقوقی وطی به شبهه در صورت عدم وجود فرزند
۱۷	ب: آثار حقوقی وطی به شبهه در صورت وجود فرزند
۱۸	۱- نفقه
۲۰	۲- حضانت و تربیت اولاد
۲۱	۳- ملاقات کودک
۲۲	۴- ارث
۲۳	۵- حرمت نکاح
۲۴	گفتار چهارم: مراحل نکاح و نقش زوجه

- الف- خواستگاری تا عقد ----- ۲۴
- ب- ایجاد عقد تا انحلال نکاح ----- ۲۶
- پ- انحلال نکاح به بعد ----- ۳۰
- ۱- انحلال به وسیله فسخ ----- ۳۱
- ۲- انحلال به وسیله طلاق ----- ۳۳
- ۳- انحلال به وسیله موت ----- ۳۵
- مبحث دوم: حقوق مدنی ----- ۳۶
- گفتار نخست: تعریف حقوق مدنی ----- ۳۶
- الف- شخص ----- ۳۶
- ب- شخصیت ----- ۳۷
- پ- وضعیت ----- ۳۷
- گفتار دوم: تمایز حقوق مدنی از مفاهیم مشابه ----- ۳۸
- الف- حقوق مدنی و حقوق بشر ----- ۳۸
- ب- حقوق مدنی و حقوق اساسی ----- ۴۰
- پ- حقوق مدنی و حقوق اداری ----- ۴۰
- ت- حقوق مدنی و حقوق جزا ----- ۴۱
- ث- حقوق مدنی و حقوق عمومی ----- ۴۱
- ج- حقوق مدنی و حقوق سیاسی ----- ۴۲
- چ- حقوق مدنی و حقوق شهروندی ----- ۴۲

گفتار سوم: انواع اهلیت برای دارا شدن از حقوق مدنی ----- ۴۳

الف- اهلیت تمتع ----- ۴۳

ب- اهلیت استیفا ----- ۴۴

گفتار چهارم: انواع حقوق مدنی در ازدواج ----- ۴۵

الف- حقوق مادی و مصادیق آن ----- ۴۶

ب- حقوق غیر مالی و مصادیق آن ----- ۴۷

فصل دوم: حقوق مالی زوجه در نظام حقوقی ایران

مبحث نخست: حقوق مالی ----- ۴۹

گفتار نخست: تعریف حقوق مالی ----- ۴۹

گفتار دوم: انواع حق مالی ----- ۵۰

بند اول: حق مالی زن قبل از ایجاد عقد ----- ۵۰

بند دوم: حق مالی زن بعد از ایجاد عقد ----- ۵۱

۱- مهریه ----- ۵۱

۱-۱- انواع مهر ----- ۵۲

الف- مهرالمسمی ----- ۵۲

ب- مهرالمثل ----- ۵۳

ج- مهرالمتعه ----- ۵۴

۱-۲- مهریه در قانون جدید حمایت خانواده ----- ۵۴

۱-۳- نقد ماده ۲۲ ----- ۵۵

- ۲- نفقه ----- ۵۹
- ۲-۱- نفقه در قانون ----- ۶۰
- ۲-۲- دلایل وجوب انفاق در نفقه ----- ۶۰
- ۲-۳- رابطه حقوقی تمکین و نفقه ----- ۶۲
- ۲-۴- ملاک نفقه زوجه ----- ۶۳
- ۳- حق حبس ----- ۶۵
- ۳-۱- شرایط ایجاد حق حبس ----- ۶۶
- ۳-۲- تقسیط مهریه ----- ۶۷
- ۳-۳- حق حبس یا حق خودداری ----- ۷۰
- ۳-۴- دامنه حق حبس ----- ۷۱
- ۳-۵- مستقطات حق حبس ----- ۷۲
- ۴- جهیزیه ----- ۷۳
- گفتار سوم: ضمانت اجرای حقوق مالی ----- ۷۶
- بند اول: حقوق مالی قبل از ازدواج ----- ۷۶
- بند دوم: حقوق مالی بعد از ازدواج ----- ۷۷
- ۱- ضمانت اجرای مهریه ----- ۷۷
- الف- حق حبس ----- ۷۸
- ب- ماده ۲ قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی ----- ۷۸
- ۲- ضمانت اجرای نفقه ----- ۷۹

- ۸۰-۲-۱- ضمانت اجرای مدنی ----- ۸۰
- ۸۰-الف- الزام به دادن نفقه ----- ۸۰
- ۸۱-ب- حق طلاق ----- ۸۱
- ۸۲-۲-۲- ضمانت اجرای کیفری ----- ۸۲
- ۸۲-۳- ضمانت اجرای حق حبس ----- ۸۲

فصل سوم: حقوق غیرمالی زوجه در نظام حقوقی ایران

- ۸۵-مبحث نخست: حقوق غیرمالی ----- ۸۵
- ۸۶-گفتار نخست: انواع حقوق غیرمالی ----- ۸۶
- ۸۷-بند اول: حقوق معنوی ----- ۸۷
- ۸۸-الف) حقوق معنوی به جسم زوجه ----- ۸۸
- ۸۸-۱- حق ریاست مرد ----- ۸۸
- ۸۹-۱-۱- مبنای ریاست شوهر ----- ۸۹
- ۹۱-۱-۲- دلایل موافقان و مخالفان ریاست شوهر ----- ۹۱
- ۹۵-۱-۳- محدوده ریاست شوهر ----- ۹۵
- ۹۶-۱-۴- قلمرو مصلحت خانواده ----- ۹۶
- ۹۷-۱-۵- نتیجه گیری ----- ۹۷
- ۱۰۰-۲- عمل زیبایی ----- ۱۰۰
- ۱۰۰-۲-۱- شرط صفت ----- ۱۰۰
- ۱۰۱-۲-۲- اصل عدم ولایت ----- ۱۰۱

- ۱۰۲ ----- ۲-۳- محدوده حق ریاست در عمل زیبایی
- ۱۰۳ ----- ۳- واگذاری اعضای بدن
- ۱۰۴ ----- ۳-۱- محدوده حق ریاست
- ۱۰۵ ----- ۳-۲- حقوق متقابل
- ۱۰۵ ----- ۴- پوشش و آرایش
- ۱۰۷ ----- ۵- بارداری و سزارین
- ۱۰۹ ----- (ب) حقوق معنوی مربوط به شخصیت و روان زوجه
- ۱۱۰ ----- ۱- وقوع جرم بر خلاف شخصیت توسط زوج
- ۱۱۱ ----- ۲- حق تحصیل
- ۱۱۳ ----- ۳- حق اشتغال
- ۱۱۳ ----- ۳-۱- حق اشتغال زوجه در قرآن و قوانین ایران
- ۱۱۴ ----- ۳-۲- محدودیت‌های اشتغال زوجه پس از ازدواج
- ۱۱۵ ----- ۳-۳- تلافی حق اشتغال زوجه و منع بیرون رفتن از منزل توسط زوج
- ۱۱۷ ----- ۳-۴- حق ریاست زوجه در رابطه با اشتغال زوجه
- ۱۱۸ ----- ۴- حقوق سیاسی زوجه
- ۱۲۰ ----- ۵- حق استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه های اجتماعی
- ۱۲۳ ----- بند دوم: حقوق جنسی
- ۱۲۶ ----- ۱- ممنوعیت‌های تماس جنسی
- ۱۲۷ ----- ۲- تمکین خاص زن در موقع بارداری

گفتار دوم: ضمانت اجرای حقوق غیر مالی	۱۲۷
۱- حق ریاست	۱۲۷
۲- حقوق معنوی مربوط به جسم	۱۳۰
۳- حقوق معنوی مربوط به شخصیت و روان	۱۳۱
۳-۱- وقوع جرم برخلاف شخصیت زوجه توسط زوجه	۱۳۱
۳-۲- حق تحصیل	۱۳۲
۳-۳- حق اشتغال	۱۳۲
۳-۴- حق سیاسی و حق استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی	۱۳۳
۴- حقوق جنسی	۱۳۴

نتیجه گیری و پیشنهادها

نتیجه گیری	۱۳۶
پیشنهادها	۱۳۹
فهرست منابع	۱۴۲

ازدواج قراردادی قانونی است که باعث بوجود آمدن رابطه خویشاوندی می‌شود. قراردادی که به موجب آن زن و مرد، با یکدیگر شریک شده، خانواده‌ای تشکیل می‌دهند. در حقوق ما نیز نکاح چنین تعریف شده است. نکاح عقدی است که به موجب آن زن و مردی به منظور تشکیل خانواده و شرکت در زندگی با هم متحد می‌شوند.^۱

نکاح به معنی نزدیکی نیز به کار می‌رود اما نزد مشهور فقها کلمه نکاح، برای عقد به کار رفته است.^۲ همچنین حقوق‌دانان فارسی زبان کنونی نکاح را به معنی ازدواج استعمال کرده‌اند. ازدواج یک سازمان حقوقی ویژه‌ای است که بر مبنای رابطه جنسی و عاطفی زن و مرد ایجاد می‌شود. ازدواج و تشکیل خانواده یک پدیده مهم اجتماعی است و به همین دلیل در همه فرهنگ‌ها و کشورهای جهان از دیرباز برای آن اهمیت ویژه‌ای قائل بوده‌اند. چرا که یک اجتماع و جامعه سالم ارتباط مستقیم با خانواده دارد. پدیده ازدواج نیز در حقوق و قانون ما از این قاعده مستثناء نیست. در این پژوهش به بررسی تأثیری که ازدواج بر حقوق مدنی زوجه می‌گذارد، می‌پردازیم.^۳ می‌خواهیم بدانیم با شکل‌گیری ازدواج که از آن به عنوان یک قرارداد قانونی نام بردیم، حقوق زوجه پیش از ازدواج چه تغییری می‌کند؟ و چه تأثیری بر روی حقوق مدنی زوجه پس از ازدواج می‌گذارد؟ آیا باعث محدود شدن آن می‌شود یا باعث افزایش این حقوق می‌شود؟

۱. کاتوزیان، ناصر، حقوق خانواده، نکاح و طلاق، شرکت انتشارات با همکاری بهمن برنا، ۱۳۷۵، ص ۱۸
۲. نجفی، محمد حسن (صاحب جواهر)، جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام، تعلیق محمد قوچانی، ج ۲۹، چاپ ۳، المکتبه الاسلامیه، تهران، ۱۳۶۷، ص ۷
۳. البته این به معنای عدم تأثیر ازدواج بر حقوق مدنی زوج نیست زیرا ازدواج بر حقوق مدنی زوج نیز تأثیر می‌گذارد که از حوصله این پژوهش خارج است و ما تنها به تأثیر ازدواج بر حقوق مدنی زوجه می‌پردازیم.

چیزی که مسلم است این که به دلیل اهمیت این پدیده قانون‌گزار نیز آن را مورد حمایت خود قرار داده و نمی‌توان گفت که ازدواج یک قرارداد به معنای واقعی است چرا که پس از ازدواج، زن و شوهر بحکم قانون حقوق و تکالیفی در برابر هم پیدا می‌کنند. (ماده ۱۱۰۲ ق.م) و قانون‌گزار اجازه نداده است که تمام شرایط قرارداد در آن رعایت شود و بعضی از شرایط را خود تعیین کرده است که ازدواج را از یک قرارداد خصوصی به معنای مصطلح خارج کرده و آثار و شرایط آن را مشخص کرده است. زوجین برای انتخاب همسر، آزادی کامل دارند اما بعد از وقوع عقد آثاری بطور قهری بر آنها بار می‌شود و زوجین دخالتی در بوجود آمدن آثار آن ندارند.^۱ در این پژوهش ما به زن از دید یک فرد عادی نمی‌نگریم بلکه زن را از جایگاه زوجه بودن نگاه می‌کنیم و به بررسی حقوق مدنی او و تأثیری که ازدواج بر روی این حقوق دارد می‌پردازیم. بنابراین، مقصود از واژه «زن» در این پژوهش، مطلق زن نمی‌باشد. بلکه منظور زنی است که در نکاح دیگری باشد. به عبارت دیگر، مقصود «زوجه» است. حقوقی که در این تحقیق از آن گفت و گو می‌شود، حقوقی است که از رابطه‌ی زوجیت ناشی می‌شود و در طول زندگی زناشویی برای زوجه ایجاد می‌شود پس حقوقی که احیاناً از طلاق یا انحلال زوجیت ناشی می‌شود را در بر نمی‌گیرد مانند نحل، اجرت‌المثل و تنصیف دارایی و حضانت فرزندان بعد از جدایی و ارث. همچنین، حقوقی که احیاناً زن به اعتبار مادری از آن برخوردار می‌شود یا حقوقی که زن به اعتبار خواهر بودن پیدا می‌کند (مانند ارث)، از موضوع بحث خارج خواهد بود.

قواعد حقوق خانواده ما برگرفته از فقه و قواعد اسلامی است و در قانون مدنی بیشتر از نظر مشهور فقها برای تدوین مواد آن پیروی شده است و در این میان تعدادی از مواد آن به وظایف و

۱. کاتوزیان، ناصر، پیشین، ص ۱۱۷

حقوق زوجین پرداخته شده است. باید توجه داشت که در نیم قرن اخیر که تحولات همه جانبه و جبری زمان از هر جهت پدیدار شده و دگرگونی‌های بسیاری در جامعه ما پیدا شده و اجتماع، سطح زندگی و فرهنگ مردم ما ترقی کرده در تعدادی از موارد خلاءهای قانونی یا نقص مواد قانون مدنی در راستای حمایت از حقوق زوجه وجود دارد و این مواد جوابگوی نیازهای جامعه ما نمی‌باشد. توجه نمودن به ابعاد مختلف موضوع می‌تواند به عنوان مانعی بر سر راه پیشرفت و تلقی جلوه‌گر شود و اسلام را رو در روی تمدن و مظاهر آن در دنیای معاصر قرار دهد و یا آن را در این زمینه فاقد نظر معرفی کند امری که با جامعیت، جهان شمولی و عدالت گستری اسلام در تعارض است.

جامعه و عرف امروز ما با چند صد سال پیش کاملاً متفاوت است و عرف امروز به سوی برابری حقوق زن و مرد فارغ از نظر جنسیت پیش می‌رود. چیزی که در تعالیم دینی ما نیز آمده است. از مجموع معارف دینی به ویژه قرآن کریم مستفاد است که زن و مرد از حیث منزلت، شخصیت و کرامت در منزله واحد قرار دارند و جنسیت به هیچ روی در کمال و شخصیت مدخلیتی ندارد؛ و زن نیز در منطق خلقت هم پایه با مرد از حقوق مساوی برخوردار است.^۱ همچنین در قانون اساسی ما در اصول ۳، ۱۰، ۲۰، ۲۱ ... به احیای حقوق زن تاکید شده است. عدالت مبنای حقوق و قواعد حاکم بر احکام و مقررات اسلامی است. عدالت و هم چنین توجه نمودن به شخصیت و منزلت زن اقتضا دارد حقوق وی حفظ شود و به وی اعطا گردد.

قانون مدنی ما در بعضی از موارد نیاز به اصلاح و بازنگری دارد و در تعدادی از موارد ساکت است. حقوق مدنی زوجه در بسیاری از موارد از جمله حدود فعالیت زن در اجتماع و اشتغال وی،

۱. عظیم زاده اردبیلی، فائزه و خسروی، لیلا، مطالعه تطبیقی حقوق زنان از منظر اسلام و غرب، ج ۴، تهران، مرکز امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری، ۱۳۸۸، ص ۱۵

قلمرو مصلحت خانواده، عقاید سیاسی، حق تحصیل، حق داشتن فرزند، قلمرو حق ریاست مرد و آثار آن، تمامیت جسمانی زن و محدوده نفوذ زوج بر آن مثل عمل‌های زیبایی، سقط جنین، حاملگی یا عمل سزارین و عمل‌های پزشکی، حقوق معنوی و انسانی زوجه و بسیاری دیگر از حقوق که قانون مدنی یا در مورد آن ساکت است و یا مواد مربوطه ناقص بوده و نیاز به بازنگری و اصلاح دارد.

در ماده ۱۱۰۵ قانون مدنی که مقرر می‌دارد. «در روابط زوجین ریاست خانواده از خصایص شوهر است». که این ماده عام است و باید محدوده واقعی ریاست مرد مشخص شود و هم چنین آثاری که از ریاست بوجود می‌آید باید مشخص شود. حق ریاست مرد به انجام یک وظیفه اجتماعی شبیه تر است تا به اجرای حق شخصی^۱ و دادن این حق به مرد باعث قدرت بی حد و مرز او در خانواده می‌شود و به تبع آن تضييع حقوق زوجه را به دنبال دارد و از طرف دیگر علل و تفسیری که از آیه ۳۴ سوره نساء^۲ ارایه شده بیانگر اوضاع و احوال اجتماعی زنان در آن زمان بوده است و نمی‌توانیم به عرف امروز کلیت دهیم^۳ چرا که عرف امروز ما، در جهت تساوی حقوق زن و مرد در تمام زمینه‌ها گام برمی‌دارد و این نابرابری را بر نمی‌تابد. به نظر می‌رسد که این ماده باید به این نحوه اصلاح شود. «در روابط زوجین مدیریت خانواده از وظایف متقابل زوجین است». انتخاب این نظر نیز مخالف اسلام و شرع نمی‌باشد که در ادامه این پژوهش به تفصیل آن را بررسی می‌کنیم.

۱. عظیم زاده اردبیلی، فائزه و خسروی، لیلا، پیشین، ص ۲۰۲

۲. «الرجال قوامون علی النساء»

۳. طیبی، زینب، تفاسیر فریقین و آیه «الرجال قوامون علی النساء»، فصلنامه تخصصی طهورا، سال سوم، شماره پنجم، بهار ۱۳۸۹، ص ۱۷

در مورد تمامیت جسمانی زن و میزان نفوذ مرد بر آن نیز خلاء قانونی احساس می‌شود. به عنوان مثال در باب عمل‌های زیبایی، سقط جنین، حاملگی و یا عمل سزارین. آیا زوج بر تمامیت جسمانی زوجه اشراف دارد؟

آیا می‌توان از ماده ۱۱۰۵ تفسیر موسع کرد و این مورد را ذیل حق ریاست مرد بر خانواده آورد؟

بسیاری دیگر از حقوق مدنی که ازدواج بر روی آن تأثیر می‌گذارد و ما در این پژوهش سعی در پاسخ گفتن به این سؤالات و ارائه راهکارها و پیشنهادهایی برای این موارد را خواهیم داشت.

ضرورت و اولویت تحقیق

حجم زیادی از دعاوی موجود در دادگاه‌ها مربوط به مسائل حقوق خانواده است. به چالش کشیده شدن خانواده و انزوای زن‌ها و بی‌انگیزگی افراد برای تشکیل خانواده، اهمیت شناخت زوجه نسبت به حقوق خود، عدم سوءاستفاده طرفین از حقوق خود سبب افزایش اهمیت این موضوع است.

برای بوجود آمدن حقوق زوجین لازم است که ازدواج انجام گیرد و بعد از عقد است که حقوقی برای طرفین بوجود می‌آید و یا محدودیت‌هایی برای اعمال حقوق برای طرفین به وجود می‌آید. چرا که مسائل ازدواج مربوط به نظم عمومی بوده و قانونگذار بسیاری از آثار آن را خود مشخص نموده از یک سوی و از سوی دیگر ناقص بودن مواد و یا ساکت بودن قانون باعث تفسیرهای موسع و اشتباه و در نتیجه سردرگمی دادگاه‌ها است. از آنجا که ازدواج تأثیر مستقیم بر روی این حقوق دارد، بسیار حائز اهمیت بوده و از این جهت که بنیان خانواده به این حقوق

ارتباط مستقیم دارد، اهمیت آن را دو چندان می‌کند؛ و همچنین تبیین ابهامات و سعی در ارائه راهکارهای عملی برای محاکم و هم چنین زوجین و قانون مدنی واجد اهمیت است.

حقوق زوجه در جلد دوم کتاب هفتم از فصل هشتم قانون مدنی و در قالب مواد ۱۱۰۲ تا ۱۱۱۹ آمده و به دلیل کلی گویی و عدم صراحت، نقص و ساکت بودن قانون در برخی موارد باعث تضییع حقوق زوجه می‌شود. مثلاً حق ریاست مرد بر خانواده و آثار آن که در خیلی از موارد به دلیل تفسیر موسع آن باعث تضییع و نادیده گرفتن حقوق زن می‌شود و هم چنین نبودن ضابطه‌ای برای تعیین قلمرو مصلحت خانواده که در این موارد خلاءهای قانونی احساس می‌شود به خصوص در فرهنگ امروزه ما که زن در اجتماعی فعالیت دارد و فعالیت او محدود به خانه نیست به تبع این موارد حقوقی قابل تصور برای به عنوان مثال استفاده زن از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی، شرکت در محافل سیاسی و فعالیت‌های سیاسی مثل کاندیدا شدن، حق اشتغال و تحصیل، حق معنوی و انسانی برای ارتقا منزلت زن و ... که پیش از این کمتر احساس می‌شد اما با رشد فرهنگ و جامعه این حقوق نیز پر رنگ‌تر شده یا متولد می‌شوند که باید ضمن بررسی این حقوق خلاءهای قانونی آن نیز پر شود.

قانون‌گذار با شناختی که از اهمیت نهاد خانواده داشته و با آگاهی از آثار مهم اجتماعی خانواده به قانون نگاری پرداخته است و جا دارد برای نگاه داشتن این نهاد و هم چنین عدم تضییع حقوق زوجه به بازنگری و ایجاد مواد جدیدی در رابطه با حقوق زوجه بپردازد و بیش از پیش استحکام نهاد خانواده را حفظ کند.

اهداف تحقیق

با توضیحات داده شده می‌توان اهداف پژوهش را این چنین احصا کرد.

۱- شناخت حقوق مدنی زوجه پس از ازدواج

۲- دسته‌بندی حقوق زوجه

۳- تعیین حدود و ثغور حقوق معنوی و مادی زوجه

۴- قلمرو واقعی حق ریاست مرد و آثار آن بر حقوق مدنی

۵- تفسیر قلمرو مصلحت خانواده

۶- ارائه راهکارهای مناسب در جهت پر کردن خلاءهای قانونی

چارچوب نظری و پیشینه تحقیق

پژوهش پیش رو به سه فصل تقسیم می‌شود. فصل نخست با عنوان مفاهیم و تعاریف در دو مبحث تدوین خواهد یافت که مبحث اول با عنوان نکاح در چهار گفتار و در مبحث دوم با عنوان حقوق مدنی در سه گفتار به بررسی و تعریف مفاهیم مرتبط با موضوع پرداخته خواهد شد. در فصل دوم با نام حقوق مالی زوجه در نظام فقه و حقوق ایران در یک مبحث و سه گفتار به احصاء حقوق مالی زوجه قبل و بعد از ازدواج پرداخته خواهد شد. اما در فصل سوم که مهمترین مباحث این پژوهش در آن مطرح می‌شود سعی شده است که با یک فصل بندی مناسب مطالب برای مخاطب قابل درک باشد و هنگامی که در فصل اول و دوم به تعریف نکاح و احصاء حقوق مالی زوجه در قوانین ایران پرداخته شد. در فصل سوم به حقوق غیر مالی زوجه پرداخته خواهد شد که این فصل در یک مبحث و سه گفتار نگاشته خواهد شد؛ و در آخر مباحث با ارائه نتیجه گیری و پیشنهاد راهکارهای مناسب سعی در حل نکات مبهم و پر کردن خلاءهای قانون را داریم.

در حقوق ایران به دلیل اهمیت نهاد خانواده و مسائل پیرو آن تألیفات زیادی اعم از فقهی و حقوقی وجود دارد. در زمینه حقوقی تقریباً همه حقوق دانان تألیفاتی در زمینه حقوق خانواده دارند و به عنوان فصلی از این نگارش‌ها، به بررسی حقوق و تکالیف زوجین پرداخته‌اند. از جمله آثار ارزنده در این زمینه می‌توان به سه جلد حقوق خانواده دکتر ناصر کاتوزیان اشاره کرد و همچنین دکتر صفایی و امامی نیز سه جلد در مورد حقوق خانواده نگاشته‌اند.

دکتر محمد روشن نیز کتابی با همین عنوان به بررسی مسائل خانواده پرداخته و یک فصل آن را به حقوق و تکالیف زوجین اختصاص داده است. دکتر مصطفی محقق داماد نیز در کتابی با عنوان بررسی فقهی حقوق خانواده به بررسی فقهی و حقوقی این مسائل پرداخته است. در قالب مقاله نیز مقالات متعددی در این مورد نگاشته شده است.

آثاری نیز در زمینه حقوق زن وجود دارد از جمله دکتر حسین مهرپور که در این زمینه آثاری نوشته‌اند مانند حقوق زن و بررسی فقهی و حقوقی وضعیت متفاوت زن و مرد در طلاق و فسخ نکاح و هم چنین حقوق زن از منظر حقوق داخلی و موازین بین‌المللی پرداخته است. کتاب باز پژوهی حقوق زن از دکتر ناصر قربان نیا که در این آثار صرفاً به بررسی قوانین مربوط به زن در نظام حقوقی جمهوری اسلامی پرداخته شده است.

اما همه این منابع صرفاً به مباحث حقوق خانواده و توضیح و تبیین قانون مدنی و مواد آن در رابطه با حقوق خانواده پرداخته‌اند و هیچ کدام به طور اختصاصی به مقوله حقوق زوج و تأثیری که ازدواج بر روی آن می‌پردازد، نپرداخته‌اند و صرفاً یک فصل را به عنوان حقوق و تکالیف زوجین اختصاص داده‌اند اما خلاءهای ناشی از بررسی حقوق زوج و هم چنین تأثیری که ازدواج بر حقوق مدنی زوج می‌گذارد ما را به تدوین و تألیف این پژوهش تشویق کرد؛ و به

دلیل شناخت هر چه بهتر این حقوق لازم دیده شد که با انتخاب این موضوع سعی در حل نکات مبهم و احصاء حقوق زوجه به دلیل شناخت هر چه بهتر این حقوق جهت جلوگیری از تضییع حقوق زن و هم چنین رفع نواقص و سکوت قانون داشته باشیم سعی در مطرح کردن مباحثی که در زندگی عرفی مطرح است و بعضاً قانون در مورد آن ساکت است و هم چنین مباحثی که صرفاً از مباحث فقهی اتخاذ شده و در جامعه امروز ما این موارد جوابگوی نیاز جامعه ما نیست و از طرفی هم جامعه به سوی تساوی حقوق زن و مرد از حیث انسانیت و ارتقا منزلت و جایگاه زن در جامعه پیش می‌رود.

پرسش‌ها یا فرضیه‌های تحقیق

در این پژوهش قصد داریم به پرسش‌های مختلف پاسخ دهیم که در مباحث آینده مطرح خواهد شد. در رابطه با حقوق زوجه پرسش‌های فراوانی مطرح می‌شود. اولین سؤالی که مطرح می‌شود این است که حقوق زوجه در نظام حقوقی ایران شامل چه مواردی است؟

مباحث مربوط به حقوق خانواده در کتاب هفتم و از مواد ۱۰۳۴ تا ۱۲۰۶ در قانون مدنی آمده است هم چنین قانون حمایت خانواده ۱۳۵۳ نیز به بررسی حقوق خانواده پرداخته است؛ و همچنین قانون حمایت خانواده ۱۳۹۱ که در حال حاضر اجرایی می‌باشد نیز در جهت احیای هر چه بیشتر حقوق زوجه قدم‌هایی برداشته است. هر چند که این قانون دارای خلاءها، ابهامات و اشکالات عدیده ای است که بعضاً باعث تضییع حقوق زوجه می‌شود و عملاً مشکلی را حل نمی‌کند مثلاً ماده ۲۲ این قانون و بحث مهریه که در ادامه به تفصیل در مورد آن سخن می‌گوییم و آن را مورد نقد قرار خواهیم داد.

زوجه قبل از ازدواج یک فرد عادی است که تمام حقوق مربوط به یک فرد را دارا می‌باشد اما با ازدواج برای او حقوقی بوجود می‌آید و همچنین ازدواج بر حقوقی که قبل از عقد داشته است تأثیر می‌گذارد.

پس سؤال دیگری که مطرح می‌شود این است که تأثیر نکاح در حقوق زوجه چیست؟ و این سؤال دو بخش را تشکیل می‌دهد که خود نیز دو سؤال است نخست اینکه کدام حقوق مستقلاً بوسیله ازدواج برای زوجه پدید می‌آید؟ و دوم اینکه تأثیر ازدواج بر حقوق قبل از ازدواج زوجه چیست؟

حقوق زوجه محدود به حقوق مالی نیست و حقوق معنوی را نیز شامل می‌شود که قانون مدنی نیز به برخی از آنها ذیل مواد ۱۱۰۳ که مقرر می‌دارد. «زوجین مکلف به حسن معاشرتند» یا ماده ۱۱۰۴ از تشیید مبانی خانواده و تربیت اولاد سخن رانده است پس سؤال دیگری که مطرح می‌شود این است که قلمرو واقعی حقوق معنوی زوجه چیست؟

قانون مدنی حق ریاست را برای مرد قائل شده است. این حق در واقع یک وظیفه برای مرد است اما بعضاً مرد از این حقوق خود سوءاستفاده می‌کند و دامنه آن را گسترش می‌دهد و باعث محدود شدن و به تبع آن تضییع حقوق زوجه می‌شود پس سؤال دیگری که مطرح می‌شود دامنه و محدوده حق ریاست مرد و هم چنین آثار آن چیست؟

زوجه بعد از ازدواج نیز کرامت خود را حفظ می‌کند و با زوج تشکیل یک خانواده می‌دهد و زوج نمی‌تواند با سوءاستفاده از حق ریاست و حدود مصالح خانواده یا حقوق دیگری که قانون به او اعطا کرده است زوجه را از برخورداری از حقوق مشروع خود باز دارد و یا بر تمامیت جسمانی او مسلط شود. سؤال دیگری که مطرح می‌شود در مورد تمامیت جسمانی زن است و

اینکه زوج تا چه میزان بر تمامیت جسمانی زوجه اشراف دارد؟ و یا محدوده حق ریاست در بازداشتن زوجه از استیفای حقوق قانونی و مشروع خود چیست؟

این مسائل بسیار مهم بوده و بخش اعظمی از پرونده‌ها و دعاوی دادگاه‌ها را به خود اختصاص داده و لازم است برای حفظ و جلوگیری از هم پاشیدن نهاد خانواده به این مسائل دقت خاص داشت.

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق

حقوق مدنی زوجه : منظور حقوقی است که زوجه قبل از ازدواج دارا بوده و ازدواج بر روی آن تأثیر می‌گذارد به عنوان مثال حق تحصیل، اشتغال، تمامیت جسمانی، حقوق معنوی و همچنین حقوقی که ازدواج باعث بوجود آمدن آن می‌شود مانند نفقه، مهریه، ارث، حق حبس، حضانت و... می‌خواهیم بدانیم که ازدواج زوجه چه تأثیری بر روی این حقوق دارد.

ازدواج: ازدواج قراردادی است که باعث بوجود آمدن رابطه‌ی خویشاوندی می‌شود. قراردادی که به موجب آن زن و مرد، با یکدیگر شریک شده، خانواده‌ای تشکیل می‌دهند و بر اساس آن زن و مرد زندگی مشترک و در کنار هم بودن را آغاز می‌کنند. قانون مدنی از مواد ۱۰۳۴ تا ۱۲۰۶ به مسایل مربوط به ازدواج و خانواده پرداخته است.

روش تحقیق

پژوهش کنونی با استفاده از روش کتابخانه‌ای که در علوم انسانی مرسوم است می‌باشد که متکی بر مطالعه و تجزیه و تحلیل اطلاعات حقوق موجود در کتاب‌های نویسندگان حقوقی، قوانین و رویه قضایی و هم چنین مطالعه منابع فقهی می‌باشد؛ و نگارنده بنا دارد با تجزیه و تحلیل

و توصیف، ضمن یافتن بایسته های تحقیق و پاسخگویی به نکات مطروحه، کار این پژوهش را به اتمام برساند.

فصل اول

مفاهیم و تعاریف